

Є.М. Стрижак

ПРОБЛЕМА ОСВІТЯНСЬКИХ КАДРІВ УКРАЇНИ 1920–1930-х РОКІВ В ІСТОРІОГРАФІЇ 20–90-х рр. ХХ ст.

Проаналізовано історіографію 1920–1990-х рр. стосовно проблеми кадрового забезпечення середньої та вищої школи Радянської України 1920–1930-х рр.

Доведено, що історіографія проблеми освітянських кадрів Радянської України 1920–1930-х рр. почала формуватися практично синхронно з процесом становлення нової радянської школи в республіці й була тісно пов'язана з формулюванням ідеологами правлячої комуністичної партії власного ставлення до працівників розумової праці, зокрема й до їх численного загону – освітянської та науково-педагогічної інтелігенції.

Історіографія 20–90-х рр. ХХ ст. з порушеної в статті проблеми засвідчує, що окремі фрагменти проблеми висвітлювалися в науковій літературі, однак системного студіювання теми донині не було.

Ключові слова: *інтелігенція, дослідження, науково-педагогічні кадри, вчителі.*

Виокремлення й аналіз проблем кадрового забезпечення середньої та вищої школи України за умов радянського експерименту модернізації освіти в загальноісторичному контексті 1920–1930-х рр. дозволяє з'ясувати справжню роль учительської та науково-педагогічної інтелігенції у формуванні національної свідомості українського народу, виявити деструктивні чинники руйнування інтелектуально-кадрового потенціалу загальноосвітньої та вищої школи республіки на початку 1920-х років, перманентне поновлення в її системі проблем кадрового дефіциту, переглянути сучасний досвід трансформації системи освіти та її вплив на кількісний і якісний склад освітянської інтелігенції України.

Гасло «Кадри вирішують все!», що його висунуло більшовицьке керівництво на початку 1930-х рр., повною мірою стосувалося інтелігенції й навіть почало втілюватися в життя ще наприкінці 1920-х рр. Під цим гаслом упродовж 1930-х рр. відбулися кардинальні трансформації у складі інтелігенції України. Підсумовуючи характер і напрям цих змін, можна виокремити основні моменти процесу творення «нової радянської інтелігенції», насамперед професорсько-викладацької й наукової та вчительської.

На рубежі 1920–1930-х рр. постала так звана «кадрова проблема». У радянській історіографії її поява традиційно пояснювалася «великим стрибком 1930-х», розширенням потреб суспільного виробництва в спеціалістах, а також необхідністю підготовки «класово близької інтелігенції». Навіть зважаючи на ці аргументи, деякі з яких мають певну рацію, все ж таки не можна пояснити катастрофічного дефіциту спеціалістів в 1930-х роках. Відкидаючи

сталінські інсинуації щодо «шкідництва старої інтелігенції» й приймаючи за ймовірну гіпотезу про дійсний дефіцит як наслідок швидкого, інтенсивного та екстенсивного розвитку виробництва, варто додати до цього ще деякі міркування.

Насамперед варто зауважити, проблема кадрів була багато в чому штучною. Адже гасло інтенсивної підготовки «відданої справі пролетаріату» інтелігенції було наслідком більшовицьких бюрократичних містифікацій про «шкідництво». Перехід від нової економічної політики до звичних більшовицьких засад воєнно-комуністичного адміністрування в народногосподарській царині й спричинена цим економічна катастрофа наприкінці 1920-х рр. породили міф про «шкідництво» «старої інтелігенції». На базі цього міфу й будувалася нова політика творення «нової інтелігенції». Цей курс певною мірою й справді збігся зі зростанням реальних потреб суспільства в розширеному відтворенні кадрів працівників розумової праці, що й надало цій політиці характеру об'єктивної зумовленості.

Штучний характер проблеми інтелектуальних кадрів зріс у середині 1930-х рр., коли знову почалися масові репресії проти спеціалістів, проти інтелігенції взагалі.

Метою статті є аналіз історіографії 1920–1990-х рр. стосовно проблеми освітянських кадрів Радянської України у 20–30-х рр. ХХ ст.

Історіографія проблеми кадрового забезпечення середньої та вищої школи Радянської України 1920–1930-х рр. почала формуватися практично синхронно з процесом становлення нової радянської школи в республіці й була тісно пов'язана з формулюванням ідеологами правлячої комуністичної партії власного ставлення до працівників розумової праці, зокрема й до їх численного заgonу – освітянської та науково-педагогічної інтелігенції.

Так, на початку 1920-х рр. з'явилася ґрунтовна праця Ю. Ларіна, що стосувалася соціально-професійного походження та політичної орієнтації інтелігенції, яка почала співпрацювати з більшовицькою владою [1]. Автор наголошував на особливостях використання інтелектуального потенціалу суспільства задля функціонування економічно-господарських органів і загалом «держапарату». За допомогою соціологічного й політологічного аналізу дослідник з'ясував питання щодо професійного рівня, освітнього цензу, соціального походження й політичних уподобань «буржуазно орієнтованих» службовців [1, с. 61–62].

М. Бухарін вважав інтелігенцію, котра стала на шлях співпраці з радянською владою, «соціально-класовою групою» і «кваліфікованою бюрократією» [2, с. 326]. Виразні класові ознаки службовців, які походили з інженерно-технічної інтелігенції, виокремлював також А. Луначарський [3].

Організаційної схеми та функціональних ознак системи освітніх установ у Радянській Україні 1920–1930-х рр., їхніх кадрових проблем стосувалися студії Н. Мірзи-Авак'янц і М. Авдієнка, І. Хаїта, М. Скрипника, Я. Ряппо [4], що друкувалися впродовж 1920-х – початку 1930-х рр. Вони висвітлювали як загальні питання освітньої роботи, так і її кадрові проблеми.

Постишевський погром української культури 1933 р. не лише підвів ризику під контрверсійними здобутками українізації попередньої доби, а й став новою точкою відліку у функціонуванні Наркомату освіти УСРР та підлеглих йому загальноосвітніх установ і вищої школи республіки. Перманентні кадрові «чистки» за соціально-ідеологічними ознаками не лише стали прикметним явищем у житті українських радянських освітян 1933–1938 рр., а й украй загострили проблему педагогічних кадрів у Радянській Україні. Усі ці явища доволі виразно зафіксовано в численних офіційних виступах нового наркома освіти Радянської України (1933–1938 рр.) В. Затонського [5] і його заступника А. Хвилі [6].

Конституція 1936 р. політично і юридично зафіксувала наслідки сталінської модернізації суспільства, відтак інтелігенція виявилася в ньому прошарком, а не повноцінною соціально-професійною групою, яка уособлювала інтелектуальну власність.

Історіографія 1940–1950-х рр. висвітлювала переважно еволюцію освіти, школи, культури [7], хоча російська історіографія не полишала вивчення проблем «радянської інтелігенції» [8]. Методологія і термінологія суттєво не змінювалися.

Однією з перших праць українських радянських істориків, де застосовано дефініцію поняття інтелігенції, була монографія співробітника Інституту історії АН УРСР Ю. Курносова і заступниці міністра освіти УРСР А. Бондар «У навчанні та праці: підготовка кадрів інтелігенції в Українській РСР» [9]. Автори торкнулися й проблем підготовки «кадрів інтелігенції», зокрема науково-педагогічної й освітньої, хоча цей аспект на той час уже досліджував А. Лутченко [10].

Студіювання історії української інтелігенції, затаврованої в 1930-х та пізніших роках як «буржуазно-націоналістична», і насамперед її педагогічних кадрів, їхнього ідеологічного виховання-перевиховання, підготовки й селекції за умов тоталітарного режиму і спрямованих проти вітчизняних робітників розумової праці репресій, належало до табуєваних і перебувало під негласною забороною. 1969 року в розвідці Ю. Курносова порушувалося питання про «радянську інтелігенцію», ішлося про основні напрями вивчення її соціального походження, джерел формування. Однак незмінною залишалася методологічна база дослідження, закладена ще наприкінці 1930-х рр., коли і з'явилося розгорнуте обґрунтування терміна «соціалістична інтелігенція» [11].

Активно вивчалися науково-історичні проблеми формування інженерно-технічної інтелігенції, що пов'язувалося з питанням пришвидшеної індустріалізації СРСР, натомість ідеологічний аспект проблеми виявлявся значною мірою затушованим.

До ґрунтовних праць, які вийшли друком у 1970-х рр., варто зарахувати монографію А. Лутченка [12]. У цілому окресленої теми торкалися десятки дослідників, що засвідчувало початок вивчення історії не лише загалом «радянської інтелігенції», а насамперед її соціально-професійних груп, зокрема й науково-педагогічної та вчительської. Продовженням тенденції легальної деідеологізації у вивченні історії вітчизняної інтелігенції стала кандидатська дисертація київського дослідника Г. Касьянова [13].

Історіографічний процес 1970–1980-х рр. вирізнявся поглибленням соціальних пріоритетів наукового пошуку, однак усе ще в контексті наукового обґрунтування становлення нової історичної спільноти – радянського народу. Українські дослідники з'ясовували генезу соціалістичної інтелігенції, соціально-філософські особливості її розвитку [14], але одночасно виявляли поживлений інтерес до її галузево-професійних груп. Саме на таких методологічних засадах написано праці В. Даниленка, Л. Ткачової, В. Шейка, В. Литвинової [15]. Автори виокремлювали професорсько-викладацький склад вищих навчальних закладів, аналізували культурно-просвітницьку діяльність художньої інтелігенції, тобто прагнули з'ясувати функціонально-кадрові ознаки, роль та місце в суспільстві певних груп інтелігенції. Колективні монографії стосувалися загальних теоретико-методологічних питань, а індивідуальні праці – конкретних історичних проблем діяльності вищої школи та різних соціально-професійних груп інтелігенції, насамперед інженерно-технічної, наукової, художньої.

Якісно новий етап у вивченні проблем радянської інтелігенції розпочався в 1980-х рр. Прикметними в цьому контексті були дослідження московського історика інтелігенції С. Федюкіна, зокрема його стаття «Деякі аспекти вивчення історії радянської інтелігенції» [16]. Попри домінування ритуальних ідеолого-пропагандистських штампів, властивих тогочасній радянській історіографії, у розвідках автора акцентувалася увага й на якісних, а отже, значною мірою й негативних, моментах у формуванні радянської інтелігенції: стрімкому падінні життєвого рівня інтелігенції порівняно з дореволюційним часом; низькому рівні знань абітурієнтів 1920–1930-х рр.; перманентних «чистках» студентського складу радянських вишів за ознакою соціального походження; мізерних видатках на підготовку пересічного фахівця за радянських часів порівняно з добою царату; потребі тривалого «доучування» випускника радянської вищої школи навіть після отримання ним диплома та ін. [16, с. 24–27].

Упродовж 1980-х рр. виходили друком праці В. Пастухова, І. Кліцакова, В. Майбороди [17]. Автори досліджували становлення науково-педагогічних кадрів вищої школи, кадрові проблеми вчительського корпусу Радянської України, але в контексті їхньої підготовки, розташування за галузевим принципом, уникаючи аналізу функціональних ознак, соціально-професійної специфіки та реального суспільного статусу.

Підсумковим науково-історичним і теоретико-методологічним дослідженням проблем формування та розвитку радянської інтелігенції України стала колективна монографія Інституту історії АН УРСР «Интеллигенция Советской Украины: некоторые вопросы историографии и методология исследования» [18], яка фактично стосувалася винятково історіографії та методології вивчення питання. Але позитивним був власне факт появи цієї роботи у вітчизняній історіографії, оскільки в Радянській Україні вона була першою працею такого формату, хоча й концептуально майже нічим не відрізнялася від методологічних засад попередніх років. Для її авторського колективу соціалістична інтелігенція була лише складовою «нової соціальної й інтернаціональної спільноти людей – радянського народу».

Освітньо-культурні, суспільно-політичні та соціально-професійні аспекти діяльності науково-педагогічної інтелігенції та номенклатури системи Наркомосу Радянської України висвітлював В. Борисов [19]. У його статті критично проаналізовано політику українізації та розвиток загальноосвітньої школи в 1921–1932 рр.

У 90-х рр. ХХ ст. вітчизняні історики також активно досліджували особливості підготовки національних педагогічних кадрів [20], певною мірою вже традиційно висвітлювали функціонування системи вищої педагогічної освіти в УРСР [21].

Методологічне значення для майбутніх дослідників мала монографія Г. Касьянова «Українська інтелігенція 1920-х – 30-х рр.: соціальний портрет та історична доля» [22]. Розмірковуючи над шляхами розв'язання проблем кадрового дефіциту стосовно інженерно-технічних та освітянських працівників, що особливо загострився наприкінці 1920-х рр., науковець слушно наголошував, що система владних заходів щодо подолання цього дефіциту спрямовувалася на кількісні показники. Відповідно до цього реформувалася мережа вищої та середньої освіти [22, с. 135]. У багатьох закладах вводилася вузькоспеціалізована і прискорена система навчання, спрямована на швидкісну підготовку спеціалістів. Учений зауважував, що аналогічні процеси спостерігалися й у підготовці інтелігенції інших спеціальностей із тими ж самими згубними наслідками: «Форсування підготовки учителів було викликане схожими проблемами: необхідність прискорення подолання неписьменності, поліпшення рівня підготовки вчеських абітурієнтів і т. ін. Такий підхід був дуже небезпечним і авантюристичним, бо консервував невисокий професійний рівень шкільних учителів і, як наслідок, призводив до зниження якісного рівня загальної освіти» [22, с. 136].

В історіографії окресленого періоду дослідники ретельно вивчали перебіг, регіонально-історичні особливості й наслідки масових репресій 1930-х рр. проти освітян Радянської України [23].

Захищено дисертації про політичну і культурно-освітню діяльність наркомів освіти Радянської України М. Скрипника, О. Шумського [24], а також із питань історіографії освіти в Радянській Україні [25]. Триває вивчення організаційно-функціональних засад системи освіти в Радянській Україні міжвоєнної доби [26].

Підсумовуючи історіографічний аналіз наукової літератури 20–90-х рр. ХХ ст. з питань кадрового забезпечення середньої та вищої школи Радянської України 1920–1930-х рр., зазначимо, що окремі фрагменти цієї проблеми висвітлювалися в науковій літературі, однак системного студіювання досліджуваної нами теми донині не було.

Список використаних джерел

1. Ларин Ю. Интеллигенция и Советы: хозяйство, буржуазия, революция, госаппарат / Ю. Ларин. – М. : ГИЗ, б. г. – 128 с.
2. Бухарин Н. И. Проблемы теории и практики социализма / Н. И. Бухарин. – М. : Издательство политической литературы, 1989. – 512 с.

3. Луначарский А. Интеллигенция и социализм / А. Луначарский // ВАРНИТСО. – 1930. – № 4. – С. 3–14.
4. Мірза-Авак'янц Н. Ю. Народна освіта на Україні у 1924 р. / Н. Ю. Мірза-Авак'янц // Радянська освіта. – 1925. – № 8/9. – С. 83–85; Авдієнко М. Народна освіта на Україні в 1927/28 році / М. Авдієнко // Радянська освіта. – 1928. – № 10. – С. 15–26; Хаїт І. Система радянської освіти : Підручник для вжитку в педагогічних вузах і для вчителів / І. Хаїт. – Х. : Книгоспілка, 1927. – 250 с; Скрипник М. За єдину систему народної освіти / М. Скрипник // Радянська освіта. – 1930. – № 5/6. – С. 1–10; Ряппо Я. Система народного просвещения Украины : Сб. материалов, статей и докладов / Я. Ряппо. – Х. : Радянська школа, 1925. – 253 с.
5. Затонський В. П. Про вчителів та школу / В. П. Затонський. – Х. : Радянська школа, 1935. – 226 с.
6. Хвиля А. Школа – могутня зброя виховання комуністичного суспільства / А. Хвиля // Комуніст. – 1933. – 5 вересня.
7. Розвиток народної освіти і педагогічної науки в Українській РСР. 1917–1957. – К. : Радянська школа, 1957. – 448 с.; Кафтанов С. Десять лет работы высшей школы / С. Кафтанов // Вестник высшей школы. – 1948. – № 5. – С. 1–12; Терентьев В. Т. Развитие высшей технической школы УРСР в роки першої п'ятирічки / В. Т. Терентьев, Ю. В. Бабко // У.І.Ж. – 1958. – № 3. – С. 73–83.
8. Кафтанов С. Советская интеллигенция и ее задачи в новой пятилетке / Кафтанов С. – М. : ГИЗ, 1947. – 63 с.; Синецкий А. Я. Профессорско-преподавательские кадры высшей школы СССР / А. Я. Синецкий. – М. : Просвещение, 1950. – 235 с.; Галкин К. Т. Высшее образование и подготовка научных кадров в СССР / К. Т. Галкин. – М. : Высшая школа, 1958. – 176 с.
9. Курносов Ю. О. У навчанні та праці: підготовка кадрів інтелігенції в Українській РСР / Ю. О. Курносов, А. Г. Бондар. – К. : Наукова думка, 1964. – 342 с.
10. Лутченко А. И. Советская интеллигенция: история формирования и роста. 1917–1965 гг. / А. И. Лутченко. – Минск : Высшая школа, 1968. – 432 с.
11. Курносов Ю. О. До питання про визначення поняття «радянська інтелігенція» / Ю. О. Курносов // У.І.Ж. – 1969. – № 5. – С. 68–74.
12. Лутченко А. И. Создание инженерно-технических кадров в годы построения социализма в СССР (1926–1958) / А. И. Лутченко. – Минск : Высшая школа, 1973. – 238 с.
13. Касьянов Г. В. Инженерно-технические секции профсплоков Украины в социалистическом строительстве 1926–1937 гг. / Г. В. Касьянов : Автореф. дис. ... канд. ист. наук. – К., 1987. – 19 с.
14. Астахова В. И. Советская интеллигенция и ее роль в общественном прогрессе / В. И. Астахова. – Х. : Вища школа, 1976. – 155 с.; Смоляков Л. Я. Социалистическая интеллигенция: социально-философский анализ / Л. Я. Смоляков. – К. : Вища школа, 1986. – 224 с.
15. Даниленко В. М. Сотрудничество УССР и РСФСР в области образования и науки в период построения социализма / В. М. Даниленко. – К. : Наукова думка, 1981. – 190 с.; Ткачова Л. І. Інтелігенція Радянської України в період побудови основ соціалізму / Л. І. Ткачова. – К. : Наукова думка, 1985. – 191 с.; Шейко В. М. Великий Октябрь и культурно-просветительская деятельность научной интеллигенции Украинской ССР (1921–1925 гг.) / В. М. Шейко // Вопросы истории СССР. – 1979. – Вып. 24. – С. 58–64; Литвинова В. П. Из истории ку-

- льтурно-просветительской деятельности художественной интеллигенции СССР (1921–1925) / В. П. Литвинова, В. М. Шейко // Вестник Харьковского ун-та. – 1984. – Вып. 266. – С. 12–18.
16. Федюкин С. А. Некоторые аспекты изучения истории советской интеллигенции / С. А. Федюкин // Вопросы истории. – 1980. – № 9. – С. 17–31.
 17. Пастухов В. П. Науково-педагогические кадры высшей школы / В. П. Пастухов. – К. : Вища школа, 1983. – 57 с.; Кліцаков І. О. Підготовка і виховання учительських кадрів на Україні (1927–1937 рр.) / І. О. Кліцаков // У.І.Ж. – 1990. – № 2. – С. 57–69; Майборода В. К. Особливості розвитку системи вищої педагогічної освіти в УРСР 1917–1941 рр. / В. К. Майборода // У.І.Ж. – 1990. – № 11. – С. 58–64.
 18. Интеллигенция Советской Украины: некоторые вопросы историографии и методология исследования. – К. : Наукова думка, 1988. – 187 с.
 19. Борисов В. П. Українізація та розвиток загальноосвітньої школи в 1921–1932 рр. / В. П. Борисов // У.І.Ж. – 1999. – № 2. – С. 76–80.
 20. Висовень О. Педагогічна інтелігенція в національно-культурному розвитку України (1920 – поч. 1930-х рр.) : історіографія / О. Висовень // Наук. записки з укр. історії Переяслав-Хмельницького держ. пед. ін-ту ім. Г. Сковороди. – 1994. – Вип. XIII. – С. 116–118; Мартынчук И. И. Подготовка национальных педагогических кадров в 1920-е годы / И. И. Мартынчук // Новые страницы в истории Донбасса : Сб. ст. – Донецк, 1997. – С. 83–90; Кліцаков І. О. Педагогічні кадри України (1917–1937 рр.) / І. О. Кліцаков. – Донецьк : Юго-Восток, 1997. – 310 с.
 21. Майборода В. К. Особливості розвитку системи вищої педагогічної освіти в УРСР 1917–1941 рр. / В. К. Майборода // У.І.Ж. – 1990. – № 11. – С. 58–64.
 22. Касьянов Г. В. Українська інтелігенція 1920-х – 30-х років: соціальний портрет та історична доля / Г. В. Касьянов. – К. : Глобус, Вік; Едмонтон : Канадський ін-т укр. студій Альбертського ун-ту, 1992. – 176 с.
 23. Войналович О. О. Фабрикація справи «Польської організації військової» та втрати педагогічних кадрів на Поділлі / О. О. Войналович // Тези доп. респ. наук. конф. «Дунаївці: їх роль і місце в історії Поділля». – Дунаївці, 1993. – С. 87–88; Журецький Я. І. Освітняни Миколаївщини – жертви репресій сталінізму / Я. І. Журецький, М. М. Шитюк. – Миколаїв, 1994. – 69 с.
 24. Ищенко И. И. Политическая деятельность А. Я. Шумского на Украине / И. И. Ищенко : Автореф. дисс. ... канд. ист. наук. – Днепропетровск, 1992. – 19 с.; Шарпаций В. Г. Діяльність М. О. Скрипника на чолі Наркомату освіти Радянської України (1927–1933 рр.) / В. Г. Шарпаций : Автореф. дис. ... канд. іст. наук / Запоріж. держ. ун-т. – Запоріжжя, 1994. – 17 с.
 25. Чирва Ю. І. Розвиток народної освіти України (1917–1932 рр.): історіографія проблеми / Ю. І. Чирва : Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – Дніпропетровськ, 1995. – 18 с.
 26. Мірошніченко М. І. Вища школа Радянської України в 1920–1928 рр. : проблеми розвитку, досвід, уроки / М. І. Мірошніченко : Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 1993. – 16 с.

References

1. Laryn Yu. Yntellyhentsyya y Sovety: khozyaystvo, burzhuazyya, revolyutsyya, hosapparat / Laryn Yu. – M. : NYZ, b. h. – 128 s.

2. Bukharyn N. Y. Problemy teoryy y praktyky sotsyalyzma / Bukharyn N. Y. – M. : Yzdatel'stvo polytycheskoy lyteratury, 1989. – 512 s.
3. Lunacharskyy A. Yntel'lyhentsyya y sotsyalyzm / Lunacharskyy A. // VARNYT·SO. – 1930. – № 4. – S. 3 – 14.
4. Mirza-Avak»yants N. Yu. Narodna osvita na Ukrayini u 1924 r. / Mirza-Avak»yants N. Yu. // Radyans'ka osvita. – 1925. – № 8/9. – S. 83 – 85; Avdiyenko M. Narodna osvita na Ukrayini v 1927/28 rotsi / Avdiyenko M. // Radyans'ka osvita. – 1928. – № 10. – S. 15 – 26; Khayit I. Systema radyans'koyi osvity: Pidruchnyk dlya vzhytku v pedahohichnykh vuzakh i dlya vchytel'stva / Khayit I. – Kh. : Knyhospilka, 1927. – 250 s; Skrypnyk M. Za yedynu systemu narodnoyi osvity / Skrypnyk M. // Radyans'ka osvita. – 1930. – № 5/6. – S. 1 – 10; Ryappo Ya. Systema narodnoho prosveshchenyya Ukrayny: Sb. materyalov, statey y dokladov / Ryappo Ya. – Kh. : Radyans'ka shkola, 1925. – 253 s.
5. Zatons'kyy V. P. Pro vchyteliv ta shkolu / Zatons'kyy V. P. – Kh. : Rad. shkola, 1935. – 226 s.
6. Khvylya A. Shkola – mohutnya zbroya vykhovannya komunistychnoho suspil'stva / Khvylya A. // Komunist. – 1933. – 5 veresnya.
7. Rozvytok narodnoyi osvity i pedahohichnoyi nauky v Ukrayins'kiy RSR. 1917 – 1957. – K. : Rad. shkola, 1957. – 448 s.; Kaftanov S. Desyat' let raboty vysshey shkoly / Kaftanov S. // Vestnyk vysshey shkoly. – 1948. – № 5. – S. 1 – 12; Terent'yev V. T. Rozvytok vyshchoyi tekhnichnoyi shkoly URSR v roky pershoyi p»yatyrichky / V. T. Terent'yev, Yu. V. Babko // Ukrayins'kyy istorychnyy zhurnal (dali – U.I.Zh.). – 1958. – № 3. – S. 73 – 83.
8. Kaftanov S. Sovet-skaya yntel'lyhentsyya y ee zadachy v novoy pyatyletke / Kaftanov S. – M. : HYZ, 1947. – 63 s.; Synets'kyy A. Ya. Professorsko-prepodavatel'skye kadry vysshey shkoly SSSR / Synets'kyy A. Ya. – M. : Prosveshchene, 1950. – 235 s.; Halkyn K. T. Vysshee obrazovanye y podhotovka nauchnykh kadrov v SSSR / Halkyn K. T. – M. : Vysshaya shkola, 1958. – 176 s.
9. Kurnosov Yu. O. U navchanni ta pratsi: Pidhotovka kadriv intelihentsiyi v Ukrayins'kiy RSR / Yu. O. Kurnosov, A. H. Bondar. – K. : Nauk. dumka, 1964. – 342 s.
10. Lutchenko A. Y. Sovet-skaya yntel'lyhentsyya: ystoryya formyrovanyya y rosta. 1917 – 1965 hh. / Lutchenko A. Y. – Mynsk : Vysheyshaya shkola, 1968. – 432 s.
11. Kurnosov Yu. O. Do pytannya pro vyznachennya ponyattya «radyans'ka intelihentsiya» / Kurnosov Yu. O. // U.I.Zh. – 1969. – № 5. – S. 68 – 74.
12. Lutchenko A. Y. Sozdanye ynzhenerno-tekhnycheskykh kadrov v hody postroyenyya sotsyalyzma v SSSR (1926 – 1958) / Lutchenko A. Y. – Mynsk : Vysheyshaya shkola, 1973. – 238 s.
13. Kas'yanov H. V. Inzhenerno-tekhnichni sektsiyi profspilok Ukrayiny v sotsialistychnomu budivnytstvi 1926 – 1937 rr. / Kas'yanov H. V. : Avtoref. dys. ... kand. ist. nauk. – K., 1987. – 19 s.
14. Astakhova V. Y. Sovet-skaya yntel'lyhentsyya y ee rol' v obshchestvennom prohresse / Astakhova V. Y. – Kh.: Vyshcha shkola, 1976. – 155 s.; Smolyakov L. Ya. Sotsyalystycheskaya yntel'lyhentsyya: sotsyal'no-fylosofskyy analiz / Smolyakov L. Ya. – K. : Vyshcha shkola, 1986. – 224 s.
15. Danylenko V. M. Sotrudnychestvo USSR y RSFSR v oblasti obrazovanyya y nauky v peryod postroyenyya sotsyalyzma / Danylenko V. M. – K.: Nauk. dumka, 1981. –

- 190 s.; Tkachova L. I. Intelihentsiya Radyans'koyi Ukrayiny v period pobudovy osnov sotsializmu / Tkachova L. I. – K. : Nauk. dumka, 1985. – 191 s.; Sheyko V. M. Velykyy Oktyabr' y kul'turno-prosvetytel'skaya deyatel'nost' nauchnoy yntellyhentsyy Ukraynskoy SSR (1921 – 1925 hh.) / Sheyko V. M. // Voprosy ystoriyy SSSR. – 1979. – Vyp. 24. – S. 58 – 64; Lytvynova V. P. Yz ystoriyy kul'turno-prosvetytel'skoy deyatel'nosty khudozhestvennoy yntellyhentsyy USSR (1921 – 1925) / V. P. Lytvynova, V. M. Sheyko // Vestnyk Khar'kovskoho un-ta. – 1984. – Vyp. 266. – S. 12 – 18.
16. Fedyukyn S. A. Nekotorye aspekty yzuchenyya ystoriyy sovet-skoy yntellyhentsyy / Fedyukyn S. A. // Voprosy ystoriyy. – 1980. – № 9. – S. 17 – 31.
17. Pastukhov V. P. Naukovo-pedahohycheskye kadry vysshey shkoly / Pastukhov V. P. – K. : Vyshcha shkola, 1983. – 57 s.; Klitsakov I. O. Pidhotovka i vykhovannya uchytel's'kykh kadriv na Ukrayini (1927 – 1937 rr.) / Klitsakov I. O. // U.I.Zh. – 1990. – № 2. – S. 57 – 69; Mayboroda V. K. Osoblyvosti rozvytku systemy vyshchoyi pedahohichnoyi osvity v URSS 1917 – 1941 rr. / Mayboroda V. K. // U.I.Zh. – 1990. – № 11. – S. 58 – 64.
18. Yntellyhentsyya Sovet-skoy Ukrayny : nekotorye voprosy ystoriyohrafiyy y metodolohyya yssledovannya . – K. : Nauk. dumka, 1988. – 187 s.
19. Borysov V. P. Ukrayinizatsiya ta rozvytok zahal'noosvitn'oyi shkoly v 1921 – 1932 rr. / Borysov V. P. // U.I.Zh. – 1999. – № 2. – S. 76 – 80.
20. Vysoven' O. Pedahohichna intelihentsiya v natsional'no-kul'turnomu rozvytku Ukrayiny (1920 – poch. 1930-kh rr.) : istoriografiya / Vysoven' O. // Nauk. zapysky z ukr. istoriyi Pereyaslav-Khmel'nyts'koho derzh. ped. in-tu im. H. Skovorody. – 1994. – Vyp. KhIII. – S. 116 – 118; Martynchuk Y. Y. Podhotovka natsyonal'nykh pedahohycheskykh kadriv v 1920-e hody / Martynchuk Y. Y. // Novye stranytsy v ystoriyy Donbassa: Sb. st. – Donetsk, 1997. – S. 83 – 90; Klitsakov I. O. Pedahohichni kadry Ukrayiny (1917 – 1937 rr.) / Klitsakov I. O. – Donetsk : Yuho-Vostok, 1997. – 310 s.
21. Mayboroda V. K. Osoblyvosti rozvytku systemy vyshchoyi pedahohichnoyi osvity v URSS 1917 – 1941 rr. / Mayboroda V. K. // U.I.Zh. – 1990. – № 11. – S. 58–64.
22. Kas'yanov H. V. Ukrayins'ka intelihentsiya 1920-kh – 30-kh rokiv : sotsial'nyy portret ta istorychna dolya / Kas'yanov H. V. – K. : Hlobus, Vik; Edmonton: Kanads'kyy in-t ukr. studiy Al'bert-s'koho un-tu, 1992. – 176 s.
23. Voynalovych O. O. Fabrykatsiya spravy «Pol's'koyi orhanizatsiyi viys'kovoyi» ta vtraty pedahohichnykh kadriv na Podilli / Voynalovych O. O. // Tezy dop. resp. nauk. konf. «Dunayivtsi: yikh rol' i mistse v istoriyi Podillya». – Dunayivtsi, 1993. – S. 87 – 88; Zhurets'kyy Ya. I. Osvityany Mykolayivshchyny – zhertvy represiy stalinizmu / Ya. I. Zhurets'kyy, Shytyuk M. M. – Mykolayiv, 1994. – 69 s.
24. Yshchenko Y. Y. Polytycheskaya deyatel'nost' A. Ya. Shumskoho na Ukrayne / Yshchenko Y. Y.: Avtoref. dyss. ... kand. yst. nauk. – Dnepropetrovsk, 1992. – 19 s.; Sharpatyy V. H. Diyal'nist' M. O. Skrypnyka na choli Narkomatu osvity Radyans'koyi Ukrayiny (1927 – 1933 rr.) / Sharpatyy V. H.: Avtoref. dys. ... kand. ist. nauk / Zaporiz. derzh. un-t. – Zaporizhzhya, 1994. – 17 s.
25. Chyrva Yu. I. Rozvytok narodnoyi osvity Ukrayiny (1917 – 1932 rr.): Istoriohografiya problemy / Chyrva Yu. I. : Avtoref. dys. ... kand. ist. nauk. – Dnipropetrovsk, 1995. – 18 s.

26. Miroshnichenko M. I. Vyshcha shkola Radyans'koyi Ukrayiny v 1920 – 1928 rr. : problemy rozvytku, dosvid, uroky / Miroshnichenko M. I.: Avtoref. dys. ... kand. ist. nauk. – K., 1993. – 16 s.

Стаття надійшла до редакції 13.11.2013 р.

Е.М. Стрижак

**Проблема образовательных кадров Украины 1920–1930-х годов
в историографии 20–90-х гг. XX в.**

Проанализировано историографию 1920–1990-х гг. по проблеме кадрового обеспечения средней и высшей школы Советской Украины 1920–1930-х гг.

Доказано, что историография проблемы образовательных кадров Советской Украины 1920–1930-х гг. начала формироваться практически синхронно с процессом становления новой советской школы в республике и была тесно связана с формулированием идеологами правящей коммунистической партии личного отношения к работникам умственного труда, в том числе и в их многочисленном отряде – образовательной и научно-педагогической интеллигенции.

Историография 20–90-х годов XX в. касательно поднятой в статье проблемы показывает, что отдельные фрагменты проблемы освещались в научной литературе, однако системного изучения темы до сих пор не было.

Ключевые слова: интеллигенция, исследования, научно-педагогические кадры, учителя.

E. Stryzhak

**Problem with the educational personnel in Ukraine in 1920–1930s
in the historiography of the 1920–90s.**

Historiography of 1920s - 1990s based on the staff problem in secondary and high schools of Soviet Ukraine in 1920s – 1930s was analysed.

It was proved that historiography of the educational personnel of Soviet Ukraine of 1920s – 1930s began forming almost simultaneously with the process of establishing a new Soviet school, and was closely associated with the formulation of ideologues of the ruling Communist Party's own attitude to mental workers, including educational, scientific and pedagogical intelligentsia.

Historiography of 1920s – 1990s of the raised problem shows that some aspects of the problems have been touched in literature, but non systematically.

Key words: intelligency, research, scientific and teaching staff, teachers.